

De Trouwbelofte

Colofon

ISBN: 978 94 6365 382 4

1e druk 2021

© 2021, Marion Kleuters

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

Telefoon: 058 – 289 48 57

Vormgeving omslag en binnenwerk: Evelien Veenstra

Foto voorkant: Neoclassistische voorgevel sinds George Lasonder.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

De Trouwbelofte

Marion Kleuters

Voorwoord

In 2005 werden wij eigenaar van ons huidige huis aan de gracht in Schoonhoven. Vrijwel tegelijkertijd kregen wij de kadastrale bewonersgeschiedenis van dit monumentale pand in handen, inclusief een aantal notariële aktes. In deze gegevens fascineerde mij een affaire die zich rond 1770 in ons huis heeft afgespeeld. Het verhaal heeft meer dan 250 jaar liggen wachten om verteld te worden.

In 1769 maakt de toenmalige bewoner, de weduwnaar Gerrit Lasonder, de naaister Anna Mankor zwanger nadat hij haar een trouwbelofte heeft gedaan. Hij laat de notaris komen, maar als zijn familie hoort van de trouwplannen, verzetten zij zich hevig tegen het voorgenomen huwelijk, met name vanwege het standsverschil.

Hierop verbreekt Lasonder zijn trouwbelofte, maar Anna Mankor laat het er niet bij zitten. Zij spant een rechtszaak aan tegen haar voormalige verloofde, eerst bij de Schepenbank in Schoonhoven en later zelfs bij het Hof van Holland in Den Haag.

Door de getuigenverklaringen van de rechtszaak in Schoonhoven werd ik linea recta de 18e eeuw ingezogen. De woorden van de eenvoudige getuigen roepen namelijk op weergaloze wijze het dagelijkse leven uit die tijd op, waar ik een groot deel van mijn roman op heb kunnen baseren.

Door de digitale beschikbaarheid van velerlei gegevens kon ik invulling geven aan allerhande bijzonderheden om het verhaal in de tijd te gronden; zo kon ik als ik een datum invoerde te weten komen welke dag van de week en welk weer het was geweest op die dag. Als een getuige sprak over een kermis, kon ik opzoeken

welke attracties er zoal waren; ik kon vinden in welke herberg je kon overnachten en je paard stallen, wat er werd gegeten op feestdagen en wat de rituelen waren rond geboorte en dood. Het maakte het schrijven tot een feest van ontdekking.

Toen ik het handgeschreven facsimile van het protocol van de zaak in hoger beroep in Den Haag te pakken kreeg en met grote hanenpoten: *Anna Manckor contra Gerrit Lazonder* zag staan, was dat een kippenvelmoment. Het is een van de weinige volledige manuscripten van rechtszaken uit de 18e eeuw die bewaard zijn gebleven en de handgeschreven tekst gaf mij inzicht in de rechtspraak van die tijd, gehuld in ingewikkelde juridische formuleringen en Latijnse terminologie, die mij tot een gedreven maandenlange queeste naar de betekenis inspireerde en die als sleutel fungeert tot de gebeurtenissen die aan dit hoger beroep vooraf zijn gegaan. Mijn conclusie is dat de rechtspraak in de 18e eeuw verbazingwekkend rechtvaardig en onveranderlijk was ingericht, maar dat de gerechtigheid van de uitkomst toen en nu altijd ongewis is.

Naast dit alles is er ons huis, waarin een belangrijk deel van de gebeurtenissen zich heeft afgespeeld. Ik loop door de hal, de kamer en de opkamer, ruimtes die in essentie onveranderd zijn, waarin ik me de 18^e eeuwse meubels voorstel, ik peins waar het naaikamertje op zolder is geweest en de slaapkamer waar de huishoudster het bruidsbed moest opmaken.

Ik beschouw het grondstuk dat toen bij ons huis hoorde en zich uitstreckte over de Lange Weistraat tot aan de Zevender met het pakhuis en de paardenstal waarin het luxe rijtuig van Lasonder heeft gestaan. Alles is nog aanwezig onder de toplaag van de moderne tijd en het vraagt erom om onthuld te worden. Ik heb dit met veel vreugde gedaan in de vorm van een historische roman waarin ik de personages en hun geschiedenis tot leven breng.

Het verhaal van de eenvoudige naaister en de rijke wijnkoopman is een #metoo-geschiedenis avant la lettre, waarin ik de kant van

beide hoofdpersonen beschrijf. Ik laat het aan de lezers over om hun eigen oordeel te vellen.

Eenieder die geïnteresseerd is in de klassenmaatschappij, in de rechtspraak en het erfrecht, de wijnhandel, de mode, de Oud Katholieke en de Gereformeerde Kerk of de gebruiken en rituelen van het dagelijks leven in de 18^e eeuw, neem ik graag mee op een reis in de tijd.

Marion Kleuters
Haven 17
Schoonhoven

De Trouwbelofte

Schoonhoven, 10 maart 1770

Antje trekt de zware voordeur open van het huis aan de Haven. Op de drempel blijft ze staan en kijkt uit over de schuiten en de huizen die zich weerspiegelen in het water van de gracht. Ze haalt diep adem: weldra zal ze de vrouw des huizes zijn; zij, de eenvoudige naaister, zal voortaan de voordeur gebruiken als het haar uitkomt en niet meer altijd achterom moeten lopen via de dienstingang!

Vandaag heeft Lasonder zijn trouwbelofte verklaard ten overstaan van procureur Boer en tegen Geredina, de huishoudster, gezegd dat Anna Mankor nu zijn vrouw zal worden en dat ze het bed voor hen beiden moet opmaken, want voor God zijn ze nu getrouwd.

Het kind in haar buik schopt. Ze glimlacht en kijkt naar de duiven die pikken in de paardenmoppen op straat. Het is een kille regenachtige dag in maart, maar in haar hart is het zomer en jubelt een leuwerik.

Gerrit Lasonder zit in de opkamer en kijkt naar de zwerm duiven die voor het raam opvliegt. Hij denkt aan de zielen van zijn overleden kinderen en aan Clara, zijn vrouw die nu vier jaar dood is. Hij ziet Antje onder het raam doorlopen, haar rode haar vlamt op en neer terwijl ze met kwieke tred haar weg vervolgt. Ze kijkt even op en zwaait.

Hij zwaait terug. Daar gaat ze! Zijn vrouw met zijn kind! Als het een jongen wordt, zullen ze hem Gerrit noemen, als het een meisje wordt, Anna.

Hij is verzot op Antje. Ze heeft zo'n opgewekt en vurig karakter en zelfs nu ze zwanger is, mag hij haar toch nog altijd beslapen. Hoewel ze nu slechts even naar huis is om kleding op te halen, mist hij haar en verlangt naar haar blanke lijf.

De deur van de opkamer zwaait open en daar staan Isabella en Godfried, de tweeling, allebei met een poppetje in hun hand. ‘Kijk papa,’ zegt Isabella, ‘deze heeft Antje voor ons gemaakt. En er is nog meer, kom maar kijken!’

Lasonder staat op en laat zich door zijn dochtertje meetronen naar de voorkamer. Daar staat het poppenhuis dat de vader van Antje, een timmerman, in opdracht van Gerrit heeft gemaakt als geschenk voor Clara bij de geboorte van hun eerste kindje, nu alweer zeventien jaar geleden. Het is een kopie van dit huis aan de Haven. Toen hun dochtertje een maand na haar geboorte overleed, heeft Clara de popjes uit het poppenhuis gehaald en sindsdien staat het daar als een fraai gemeubileerd huis zonder bewoners.

Maar nu heeft Antje het van nieuwe poppetjes voorzien. Gerrit kijkt in het poppenhuis en met een schok herkent hij zichzelf bij de haard in de voorkamer met naast zich zijn zonen Arnold en Ludo. Boven in de kinderkamer staan twee stoeltjes voor de tweeling en in de ouderslaapkamer staat een leeg wiegje. Daarnaast zit het popje dat Antje voorstelt, onmiskenbaar met haar rode haar in een groen zijden jurkje.

Er loopt een rilling over zijn rug; alles is zo echt! De poppetjes zijn niet alleen herkenbaar aan de kleding die Antje gemaakt heeft van dezelfde stof, maar ook aan de gezichten, houding en haarkleur. Haar handvaardigheid is buitengewoon. Het ontroert hem en tegelijkertijd boezemt het hem een duister gevoel van onbehagen in.

De klopper op de voordeur klinkt en Geredina doet open. Antje komt binnen in de groene zijden jurk die van Clara is geweest. Na haar dood heeft Lasonder Clara’s kleding aan Antje geschonken om te verkopen of te vermaken voor zichzelf. Clara was een grote stevige vrouw, Antje is klein en smal, als een kind. Ze heeft de jurk vakkundig vermaakt. Het is haast niet te zien dat ze bijna zeven maanden zwanger is. Plotseling ziet ze eruit als een prachtige juffrouw, een vrouw van stand en de transformatie is verbijsterend.

Gerrit staat op, grijpt Antjes handen en kust ze, één voor één. Ze lacht blij en zegt: ‘Vind je me mooi? Je wilt toch met een juffrouw trouwen en niet met de naaister?’

Arnold komt de kamer in, stopt op de drempel en zegt: ‘Je hebt de jurk van mijn moeder aan!’ Antje loopt op hem af met uitgestoken handen, pakt de zijne en zegt met een glimlach: ‘Vind je het erg?’ Ze kijkt hem lief aan en Arnold kleurt rood tot achter zijn oren. Dan draait hij zich om en haalt zijn schouders op. Hij loopt naar het poppenhuis en overziet het tafereel. Hij pakt het poppetje op dat hem voorstelt en zegt schamper: ‘Ik wist niet dat ik zo’n mooie jongen was!’ Daarna geeft hij een duw tegen het wiegje in de ouderslaapkamer van het poppenhuis. Met veertien jaar is hij degene die zich zijn moeder het beste kan herinneren. Hij was dol op haar.

Ludo komt ook binnen en roept spontaan: ‘Anna, wat ben je mooi! Ik herken je haast niet in die nieuwe kleren.’ Gerrit schraapt zijn keel en zegt: ‘Nu we hier allemaal samen zijn, wil ik jullie iets vertellen: Anna en ik gaan trouwen. Ik hoop dat jullie het net zo fijn vinden als ik! Geredina: de wijn! Laten we het glas heffen op ons gezin!’ Lasonder schenkt de glazen in, Antje doet water bij de wijn in de bekers van de tweeling en ze proosten. Dan zet Arnold met een klap zijn glas op tafel en loopt de kamer uit.

Even later zien ze hem op straat lopen in de richting van de pottenbakkerij.

Schoonhoven, 1731

Gerrit Lasonder stamt af van een welgestelde geweermaakersfamilie uit Utrecht. Zijn vader Lodewijk en diens broer Matthijs zijn nog opgeleid tot geweermaakers of vuurslotmakers, maar als de wapenhandel stagneert in de Republiek aan het begin van de 18^e eeuw, besluiten ze hun geluk elders te beproeven.

De broers trouwen in 1716 allebei met een jonge dochter uit Schoonhoven en verlaten het vak. Matthijs wordt meester-pot-

tenbakker en Lodewijk wordt brouwer en luitenant van de schutterij in hun nieuwe stad.

Gerrits vader huwt Maria Cornelia van den Burgh, de enige erfgename van de goedlopende brouwerij De Drie Starren en als het jonge stel zich in Schoonhoven vestigt, wordt Lodewijk mede-eigenaar.

Uiteraard hebben de gebroeders Lasonder de geweren voor de schutterij geleverd. Het is duidelijk dat Lodewijks hart meer bij de schutterij ligt dan bij de brouwerij. Als hij in zijn schuttersuniform de deur uitgaat, is hij in zijn element.

Gerrit heeft veel ontzag voor zijn edele vader, die knappe man in zijn uniform met blinkende koperen knopen die hem leert schieten, jagen en paardrijden. Gerrits moeder vindt het uitstekend dat haar man zich nauwelijks met de brouwerij bemoeit; ze is opgegroeid tussen de gijl en werkkuipen, de koelbakken, de ketels, de vaat- en bierkelders, de mouterij, de rosmolen, de stallingen voor de paarden en de pakhuizen, waarin ze naast de bierbrouwerij ook een kleine wijnhandel drijft. De zaken gaan goed en ze heeft geen leiding nodig.

Cornelia is een rondborstige stevige vrouw met een breed gezicht en een spleetje tussen haar boventanden. Waar zij gaat, brengt ze leven in de brouwerij. Ze heeft een joviaal, maar opvliegend karakter en als de kinderen iets doen wat haar niet zint, grijpt ze het eerste het beste voorwerp dat binnen handbereik is, meestal een pollepel, en deelt er een paar harde tikken mee uit. Als Gerrit het moet ontgelden, zet hij een keel op als een mager speenvarken, waarop Cornelia meteen haar lijfstraf staakt en de jongen tegen haar boezem drukt, terwijl ze hem met kussen overstelpt. Gerrit is haar gunsteling.

Hij wordt samen met zijn jongere broertje Cornelis opgevoed door oudoom Jurriaan, die pastoor is van de Oud Katholieke Gemeente in Schoonhoven. Aangezien er geen Franse of Latijnse school in de stad is, vindt vader Lodewijk het een goed idee dat de pastoor hun scholing ter hand neemt. Het wordt als een ere-

zaak beschouwd dat in elk geval een van de zoons van een Oud Katholiek gezin priester wordt. De hoop van de familie is op Gerrit gevestigd, maar mocht die toch niet geschikt blijken, dan is zijn vier jaar jongere broer Cornelis wellicht een goede kandidaat.

Uiteraard zijn de jongens misdienaar, een taak die ze met wisselend succes vervullen. Ze staan iedere ochtend om 6 uur op om te zorgen dat ze op tijd klaar zijn met de voorbereidingen voor de mis van 7 uur.

In de sacristie trekken ze hun misdienaarskleding aan: de rode toga en de witte superplie en dan helpen ze oom Jurriaan zich te kleden voor de mis. Ze reiken de amict, de witte linnen schouderdoek aan en de albe, het lange witte kleed van hals tot voeten. De cingel, het lange witte koord, knoopt de priester zelf om zijn middel, evenals de manipel, de smalle band aan zijn linkerarm. Ze geven de stola aan die om de hals wordt gedragen en tenslotte volgt het kazuifel, het opperkleed, in de juiste kleur voor de kerkelijke dag van het jaar: rood voor de martelaren en voor Pinksteren, wit voor maagden en de feesten Pasen en Kerstmis, paars voor droefheid, dus in de Goede Week, en zwart bij overledenen.

Gerrit en Cornelis zijn altijd onzeker of ze de kleur van het kazuifel goed hebben voordat ze het aanreiken, want oom Jurriaan wil hun kennis testen en wee het gebeente van de broers als ze een fout maken. Dat ziet oom Jurriaan als een persoonlijk affront aan hem en aan God, omdat de jongens duidelijk zijn lessen niet ter harte genomen hebben. Dan vloekt hij binnensmonds en geeft de jongens een draai om de oren tot het hun duizelt.

Als oom Jurriaan gekleed is, lopen de misdienaars de kerk in om de kaarsen aan te steken. Ze vullen het wierookvat en zorgen dat de hosties en de wijn klaarstaan voor de consecratie en de communie.

Gerrit is een wat schonkig gebouwde lange jongen met O-benen en een schommelende gang die bij zijn joviale aard past. Hij

heeft een uitgestreken breed gezicht, een lange neus, een spleetje tussen zijn tanden en pretoogjes.

Zijn broer Cornelis lijkt meer op zijn vader. Hij heeft een vierkant gezicht, diepliggende ogen en vragende wenkbrauwen, is klein voor zijn leeftijd en stevig gebouwd. Hij is serieus en plichtsgetrouw. De twee broers lijken totaal niet op elkaar. Ze kunnen elkaar niet uitstaan, maar kunnen ook niet zonder elkaar. Gerrit houdt van weddenschappen. Als ze op een dag in de sacristie met de voorbereidingen van de mis bezig zijn, daagt hij zijn broertje uit: ‘Wedden dat ik van de miswijn durf te drinken?’ ‘Niet doen,’ zegt Cornelis; ‘dat is zonde!’ ‘Ach, dat is een dagelijkse zonde en dat geeft niet!’ Grijnzend schenkt Gerrit de kelk vol en leegt hem met een paar flinke slokken. De wijn brandt in zijn nuchtere maag en stijgt hem naar het hoofd.

Als de mis begint, loopt hij hikkend achter de pastoor aan. Cornelis kijkt ongerust naar opzij en even lijkt het erop dat Gerrit de situatie meester kan blijven. Maar als hij een psalm meezingt, komt er een schreeuw uit zijn keel. Hij ziet dat oom Jurriaan zich moet inhouden om niet achterom te kijken en hij voelt de priemende blikken van Cornelis van opzij. De mensen in de kerk fluisteren. Gerrit bidt en zingt niet meer mee en houdt zijn mond angstvallig gesloten. Daarmee redt hij het door de offerande heen tot aan de communie.

Als oom Jurriaan op hem afkomt, doet hij zijn ogen dicht en zijn mond wagenwijd open, maar als de hostie op zijn tong en tegen zijn huig kleeft, wordt hij zo misselijk dat hij de kerk uitrent en overgeeft in de tuin.

Ontsteld bedenkt hij dat hij een doodzonde heeft begaan omdat hij het lichaam van Christus heeft uitgebraakt. Snel bedekt hij zijn schande met een voet aarde en besluit niet meer terug de kerk in te gaan en in de sacristie te wachten tot de mis voorbij is. Hij heeft zijn rode toog en superplie uitgetrokken en bedenkt intussen welk voorwendsel hij zal opdissen. Als zijn oom op hem afkomt, begint hij te huilen en zegt dat hij zich ziek voelt. ‘Wat

heb je dan?’ vraagt deze. ‘Gisteren iets verkeerd gegeten,’ liegt Gerrit. ‘Morgen biechten,’ zegt de pastoor streng.

Als Gerrit de volgende dag als op een na laatste in de biechtstoel knielt, bekent hij dat hij van de miswijn heeft gedronken, maar zegt niet dat hij de hostie heeft uitgebraakt. Als zijn oom hem de absolutie geeft en als penitentie 6 onzevaders en 6 weesgegroetjes, stapt hij opgelucht de biechtstoel uit en schuift in een kerkbank achterin de kerk waar hij begint te bidden.

Als de laatste gelovige de kerk heeft verlaten, komt oom Jurriaan uit de biechtstoel, stapt op Gerrit af en geeft hem twee geweldige draaien om zijn oren. Hij sist: ‘Die had je nog tegoed vanwege het spotten met het geloof en vanwege het liegen. Ik heb me doodgeschaamd voor jou!’

En Gerrit denkt: ik zal nooit meer de waarheid opbiechten, laat staan de hele waarheid, want dan loopt het slecht met me af.

Schoonhoven, 1733

Als hij veertien is, heeft oom Jurriaan voor het eerst een gesprek met hem over zijn roeping. Gerrit is goed in rekenen, maar Latijn, Grieks en historie hebben zijn belangstelling niet. Hoe de pastoor het ook probeert, met zachte hand, met oorvijgen of de plak, het maakt niet uit: Gerrit lijkt ongeschikt voor de klassieke talen en theologie. Daarom zegt hij dat hij denkt dat God hem niet zal beroepen, maar oom Jurriaan geeft niet op en vraagt hem erover na te denken. Over een tijdje zal hij hem nogmaals bevragen.

Gerrit ziet dat de pastoor een goed leven heeft; de dienstmaagd kookt voortreffelijk, er staat altijd een fles wijn klaar en behalve in de vastentijd laat oom Jurriaan het zich goed smaken. De maagd woont bij zijn oudoom in, maar Gerrit snapt hun verhouding niet. Soms komt Catharina ’s morgens uit de slaapkamer van de pastoor, maar vaak ook uit haar eigen kamer. Op zondag is ze vrij en dan bezoekt ze na de kerk haar familie in Cabauw.

Oom Jurriaan en de jongens eten 's zondags bij hun ouders thuis bij de brouwerij aan de westzijde van de Haven. Het is daar altijd een gezellige boel met 's middags bezoek van familie en medeparochianen uit de Oud Katholieke Kerk, zoals de familie Bullick. De parochie is een hechte gemeenschap.

Gerrit en Clara Bullick zijn even oud en spelen tijdens de zondagse bezoeken vaak met elkaar. Clara woont in een groot huis aan de oostkant van de Haven. Haar vader Arnold Bullick is notaris en schout. Zijn deftigheid wordt weerspiegeld in zijn stijve echtgenote en de dure meubels, wandkleden en schilderijen waar het huis mee gedecoreerd is. Vanaf de besloten stadstuin achter het huis loopt hun grondstuk aan de overkant van de Lange Weistraat door tot aan de Zevender. Een grote paardenstal aan de straat met twee luxepaarden en een prachtig rijtuig maakt onderdeel uit van het imposante bezit van de familie Bullick.

Clara lijkt op haar moeder: groot, stil en hooghartig, met een knap gezicht en donker haar. Maria, haar enige zusje, is blond, mollig en goedlachs. Zij straalt met haar persoonlijkheid meer vrolijkheid uit dan haar hele familie bij elkaar.

De stilte in huize Bullick staat in schril contrast met het huishouden van Jan Steen bij Gerrit thuis, waar de zes kinderen altijd zorgen voor een leven als een oordeel.

Hoewel Clara uiterlijk altijd deftig en kalm lijkt, is ze heimelijk liever in het drukke huishouden van de Lasonders, terwijl Gerrit de rust bij de familie Bullick verkiest.

Als Clara en Gerrit samen spelen, bedenkt hij graag gokspelletjes die de kerk streng verboden heeft. Oom Jurriaan heeft hem al menigmaal uitgelegd dat dobbelen en lotspelen duivelse praktijken zijn, gevoed door hebzucht en gulzigheid naar het geld en goed van anderen. Maar de waarschuwingen van oom Jurriaan zijn aan dovemans oren gericht. Gerrit ziet geen kwaad in zijn spelletjes; ze spelen immers niet om geld!

Deze zondag verstoppen Clara en Gerrit zich in het pakhuis achter de brouwerij in de Koestraat en daar dobbelen ze met twee

dobbelstenen. Wie het hoogste aantal ogen gooit, mag een uitdaging voor de ander bedenken. Clara schudt de stenen in haar handen en gooit 12, Gerrit gooit 5.

Clara bepaalt dat Gerrit een regenworm moet uitgraven. Hij gaat naar buiten en komt met een vette worm terug die tussen zijn vingers kronkelt. Hij legt het roze geringde beestje neer op een bierton.

Daarna gooit Clara 6 en Gerrit 7. Grijnzend zegt Gerrit dat Clara de regenworm moet opeten. Zonder blikken of blozen pakt zij de spartelende worm tussen duim en wijsvinger, spert haar mond open en legt hem rustig op haar uitgestoken tong. Gerrit kan zien hoe het beestje kronkelt en tegen haar tanden spartelt. Dan doet ze langzaam haar mond dicht, kauwt en slikt hem nadrukkelijk door. Daarbij blijft ze Gerrit strak aankijken, tot die plaatsvervangend misselijk wordt.

Er loopt een rilling over zijn ruggengraat en hij wordt vervuld van een mengeling van afschuw en ontzag voor zijn koelbloedige vriendin.

Schoonhoven, 1735

Die middag heeft Gerrit weer gebiecht. Sinds het incident met de miswijn past hij ervoor op om nooit meer de toorn van oom Jurriaan op te wekken en daarom beperkt hij zijn bekentenissen tot onbelangrijke daagse zonden zoals het pesten van zijn broertje.

Na de absolutie en de penitentie verzoekt oom Jurriaan hem om in de pastorie op hem te wachten. Gerrit vraagt zich angstig af of hij iets verkeerd heeft opgebiecht, of dat oom Jurriaan zijn zondige dubbelen ter ore is gekomen. Hij schuift zenuwachtig op zijn stoel heen en weer.

Als zijn oom met een glimlach op zijn gezicht binnenkomt, is hij zo opgelucht dat hij alles wil doen wat hem gevraagd wordt. De pastoor gaat tegenover hem aan tafel zitten en pakt zijn hand vast.

Gerrit schuift automatisch een eindje achteruit. Oom Jurriaan schraapt zijn keel en zegt: ‘Gerrit, heb je er inmiddels over nagedacht om priester te worden? Denk je dat je een roeping hebt?’ Hoewel Gerrit wel weet wat er van hem verwacht wordt, met name als oudste zoon, overvalt hem de vraag toch. Hij stottert: ‘Maar ik ben helemaal niet goed genoeg om priester te worden! U zegt zelf dat mijn Grieks, Latijn en historie te kort schieten. En Cornelis is veel geschikter, die doet nooit iets verkeerd!’ ‘Cornelis wil brouwer worden, dat weet je,’ zegt zijn oom, ‘die is het liefste thuis in De Drie Starren, maar jij hebt ambitie, jij wilt iets hogers, toch? Bovenal gaat het om de passie en de gave van het woord en die eigenschappen heb je. Grieks en Latijn kun je verder leren op het seminarie, als je maar gelooft en je leven in dienst van God wilt stellen. Denk ook aan de eer van de familie; je zult je ouders, en vooral je moeder, heel gelukkig maken.’ Natuurlijk vindt Gerrit dat belangrijk, hij is heel gevoelig voor lof en wil graag bewonderd worden, maar hij aarzelt. Dan zegt zijn oom iets dat hem aanspreekt: ‘Denk aan de macht, de ontzagwekkende macht die je hebt, Gerrit! Iedereen zal je hun geheimen vertellen tijdens de biecht en die kennis maakt je machtig! Natuurlijk is er het biechtgeheim, maar de mensen weten dat jij hun geheimen kent. En dat jij hen namens God kunt vergeven, of niet.’ Gerrit denkt terug aan het incident met de miswijn en de geur van heiligheid mengt zich met het branden van ambitie. Als oom Jurriaan hem voorstelt om na de zomer naar het seminarie in Amersfoort te gaan, stemt hij toe.

Utrecht, 1735

Het is midden augustus als Gerrit en oom Jurriaan om 5 uur ’s morgens vertrekken uit Schoonhoven. Ze zullen de nacht doorbrengen in een herberg in Utrecht en de volgende dag doorreizen naar het Oud Katholieke seminarie in Amersfoort.

Er woont ook familie in Utrecht, maar sinds opa en oma Lasonder overleden zijn, wordt het huis in de Elisabethstraat bewoond door een neef, met wie oom Jurriaan weinig contact heeft.

Ze gaan met het rijtuig van Gerrits ouders, omdat die dat veiliger achten dan reizen per postkoets. Gerrit is een uitstekend ruiter en hij was het liefste te paard gegaan met een geweer in zijn zadeltas, maar om de priester, een oude man van boven de zestig, in zijn soutane op een paard te zetten, vindt zelfs Gerrit een potsierlijke gedachte.

Gerrit heeft een geweer bij zich om zich te kunnen beschermen tegen struikrovers. Hij heeft vanaf zijn zevende leren schieten en bij een schuttersfeest zelfs bijna de vogel afgeschoten. Ook gaat hij geregeld mee met zijn vader op jacht. Lodewijk is trots op zijn oudste zoon en Gerrit koestert een bovenmatige bewondering voor zijn vader.

Nu voelt hij zich een man naast zijn oudoom, die het dragen van een geweer heeft afgezworen. Hij vertrouwt op God en als hij geslagen wordt, zal hij naar het voorbeeld van Jezus de andere wang toekeren. Toch heeft oom Jurriaan in zijn soutane een klein pistool verstopt voor noodgevallen. Hij kan zich niet voorstellen dat God het hem kwalijk neemt als hij het moet gebruiken om zijn achterneefje te beschermen.

Gerrit is al weken opgewonden bij het vooruitzicht van de reis. Zijn koffer met de priesteruitzet is al vooruitgestuurd per postkoets. Over het seminarie denkt hij niet veel na: hij ziet het wel als hij er is.

Met zijn optimistische karakter is tobben over de toekomst of het verleden hem vreemd. Maar eenmaal onderweg, schommelend in het rijtuig, stelt Gerrit zijn oudoom toch een paar vragen over het priesterschap en de Oud Katholieke kerk: liever dat hij nu voor gek staat, dan in Amersfoort. Aarzelend vraagt hij of priesters mogen trouwen en of de missen in het Nederlands in plaats van het Latijn kunnen worden opgedragen.

Oom Jurriaan antwoordt minder geschokt dan Gerrit had ver-

wacht. Hij legt uit dat de formele scheuring met de Rooms-Katholieke kerk nog vers is, namelijk pas sinds 1723, en dat de Oud Katholieke kerk zich meer richt op zelfbestuur met hun eigen bisschoppen, priesters en gelovigen in navolging van vicaris Codde.

‘Wij willen niet meer bestuurd worden vanuit Rome,’ gaat oom Jurriaan verder. ‘Wij staan voor een strengere moraal en vinden dat de biechteling oprecht berouw moet tonen. Daarbij hebben we raakvlakken met de Calvinisten, maar of jij nog meemaakt dat de liturgie in het Nederlands wordt vertaald en dat priesters mogen trouwen of dat Maria niet onbevlekt ontvangen is, dat weet ik niet, maar ik zal dat zeker niet meer beleven,’ zegt de pastoor met een glimlach.

Nu Gerrit dit heeft gehoord, kijkt hij meer uit naar de vakken logica en theologie, want hij houdt van discussies en kan zich mondeling uitstekend uitdrukken.

Voor de avond zullen ze Utrecht bereiken. Het weer is helder en fris en de reizigers zijn in opperbeste stemming. Ze zullen in herberg de Struys overnachten, waar de paarden worden uitgespannen en gestald voor de nacht, zodat ze de volgende dag uitgerust hun weg naar Amersfoort kunnen vervolgen.

Gerrit weet wel hoe het toegaat in een herberg door zijn bezoeken aan het Koffiehuis in Schoonhoven waar meer bier dan koffie wordt geschonken. Het is daar een vrolijke boel met dronken mensen waar wordt gedobbeld, gevochten, gedanst en gevreeën. Zijn ouders en oom Jurriaan proberen hem weg te houden uit die verderfelijke sfeer, maar het is moeilijk omdat het Koffiehuis een van de beste klanten van de brouwerij van zijn familie is en omdat Gerrit zich er sterk toe aangetrokken voelt.

Als oom Jurriaan zich na de maaltijd terugtrekt op hun kamer, blijft Gerrit nog beneden en kijkt gefascineerd naar een tafereel aan een tafel middenin de herberg. Twee mannen dobbelen om geld; een kerel met een dikke paarse neus en bloeddoorlopen ogen met een meid op zijn knie brult het uit als hij zijn tegenstan-